

אחרי הוואו הראשוני מהגודל, נדרשת מהצופים התבוננות וחשיבה

הצמחים הוכנסו בשנים האחרונות לחללי התצוגה במוזיאונים. בתל אביב נפגשים מדע, טכנולוגיה ואמנות בכמה Plan(e)t בתערוכה פרויקטים מרהיבים

Fallen Fruit, 2020, דייוויד ברנס ואוסטין יאנג צילום: אסף ברנר

נראה שנמצא האשם במשבר האקלים. אחרת קשה להסביר את חזרתו של עולם הצומח למרכז הבמה של עולם האמנות. נכון שבעבר היו מסורות ארוכות שנים ומגוונות של ציורי צמחים ופרחים, של התייחסות לצמחיה כחלק מנופים, אבל רק בשנים האחרונות הצמחים עצמם, פיזית, הוכנסו למוזיאוני אמנות בשלמותם או כמושא לפירוק והרכבה של מחקרים המשלבים בין אסתטיקה למדע. אחד המומנטים החלוציים בתחום היה פרויקט "החממה" של אביטל גבע, שיצא לדרך בשנת 1976 בקיבוץ עין שמר ואף ייצג את ישראל בביאנלה בוונציה ב-1993 וממשיך לחקור, לפרום ולחבר בין עולם הצומח לבין אמנות ופדגוגיה באופנים שממשיכים לעורר מחשבות על צמחים אצלנו, בני אדם.

רשת (26.1, "בתפר בין האמנות למדע צומח עץ") כפי שציין משה גלעד ההקשרים שבין מדעי הטבע והאמנות מככבת במוזיאונים ברחבי העולם. ספציפית, גם הצמחייה עושה קאמבק. רטרוספקטיבה שלו במוזיאון המומה בניו יורק ב-2016, הציב האמן מרסל ברודהארס עציצים בין התצלומים והעבודות המושגיות, שכך שהם הפריעו לצפייה, זאת אחרי שארבעים שנה קודם לכן של האמן Reflected Landscape הציף תערוכה שלו בעלי שלכת. במרכז המיצב המונגולייסיני טימור סייקין שהוצג בברלין באותה שנה ניטעה מראה גדולה

שנשתלה בגן. סלסט בורסייה-מוג'נו הציב בגלריה ב-2015 עץ על שורשיו הארוזים, וראשיד ג'ונסון בנה ב-2014 מגדל בבל של צמחים שהמשיכו לגדול ולהתפתח מול עינינו. אמנים עכשוויים הפנו את המבט שלהם ואת המדיה השונות למה שבמשך שנים שימש אלמנט קישוטי או שהיה בשולי התודעה והתמונה.

ליאת סגל וד"ר יסמין מרוז, טרופים, 2020, צילום: נעמי מרוז

צמחים חושבים, חושבים צמחים" בגלריה — Plan(e)t התערוכה האוניברסיטאית בתל אביב (גילוי נאות: עיתון "הארץ" הוא אחד הספונסרים) חוברת לתת ז'אנר זה. לא תערוכה על אקולוגיה או טבע או סביבה בכללי, אלא רק צמחים. שוב הטוויסט של עירוב קטגוריות התצוגה המוזיאלית — תופעה שאף היא נהפכת לטרנד. מדע, טכנולוגיה ואמנות נפגשים לא רק בחלל אחד, אלא לפעמים ביצירה אחת. עירוב התחומים הזה מחזיר את המוזיאון לשורשיו הפרה-מודרניים, לחדרי — או ארונות — הפלאות, הקונסטקאמרה, שבהם הוצגו זה לצד זה אוצרות טבע (נטורליה), מכשירים מדעיים (סיינטיפיקה), קסמי העולם הגדול (אקזוטיקה), ומעשי ידי אדם, מלאכות ואמנות (ארטיפיסיליה). למעשה רק עם פתיחת המוזיאונים הציבוריים המודרניים, אחרי המהפכה הצרפתית, הופרדו עולמות אלו לאולמות ומוסדות ייחודיים.

כאן הם חוזרים לשכון ביחד. על התערוכה עבדו היסטוריונים של אמנות, מדענים, מעצבים, אדריכלית, נשות היי-טק ו"סתם" אמנים. יש בה ציורים, וידיאו, מיצבים, פסלים, צילומים, ואפילו הצגה ("חלום ליל קיץ" מאת שייקספיר שעוסק בין היתר במפגש החלומי, ההזוי והממשי בין הטבע והאדם). והרבה צמחים. ממש צמחים, והתייחסות לצמחים. אחרי הוואו הראשוני מהגודל, כי כן, כפי שציינתי מרבית הפרויקטים שהוזמנו לתערוכה גדולים ואף מרהיבים, נדרשת מהצופים התבוננות, חשיבה ומעורבות שאינן בלעדיות לתחום אחד.

אולם הכניסה הגבוה של הגלריה כוסה כולו בטפט בצבעי גלידה מתוקים, ועליהם הטמיעו צמד האמנים מלוס אנג'לס דיוויד ברנס ואוסטין יאנג, שפועלים תצלומים של פירות שצילמו במהלך שהותם בישראל, Fallen Fruits, תחת השם כמו גם פחלצים של עופות מקומיים ממוזיאון הטבע שבצדה השני של האוניברסיטה. לרגלי החיות תווי הזיהוי שלהם, ועל הפירות טפט הפלאות הזה מגשר בין הטבעי למבוית, בין המדעי למלאכותי, בין החי למת, ובין הפתייני לדוחה. כחלק מהסדר הפורה, ארץ ישראל היא אחד המוקדים המוקדמים לתירבות הטבע, אבל הקטסטרופה האקלימית, הכחדת זנים והינדוס יתר מאיימים גם על החקלאות והחי בשטחה. הצופים מוזמנים לקחת מפות של אזורים שונים בארץ אשר בעבר, כך מספרות המפות, היו מכוסים במטעים, פרדסים ושדות עם גידולי פירות, וכיום הולבשו בשיכונים ובכבישים.

עבודה של סטפן טיירה המוצגת בתערוכה צילום: אסף ברנר

בין קובריק למגריט

האולם העליון נראה כמו מסיבת דיסקו. אור סגלגל עוטף את המיצב "טרופיזם" (תנועת הצמח כתגובה לגירוי חיצוני) שנעשה בשיתוף פעולה בין האמנית והמדענית ליאת סגל וד"ר יסמין מרוז שבמרכזו מרקדים גבעולי-צינורות ענק שצופו בתאים פוטו אלקטריים על פי קצב שמוכתב מ"השמש" – מנורה בשמי הגלריה. המיצב הפרפומטיבי פועל כמו כניסה לתוך דימוי מיקרוסקופי מועצם, ומאפשר לחוות אינפורמציה שבדרך כלל שמורה לעין באופן גופני טוטאלי.

גם רלי דה פריס נקטה טקטיקת ההגדלה־עד־מאוד כשהתמקדה בעבודת הווידאו "פולן" בגרגר אבקת פרחים בן כ-2,000 שנה. מדובר בגרגר שנאסף מגנו של המלך הורדוס בקיסריה על ידי החוקרת ד"ר דפנה לנגוט, בתהליך שמאפשר בין היתר שחזור זנים. בסרט מצטלבים שרידי העבר הביולוגיים

והארכיאלוגיים כאשר רק אחד מהם, אולי, יצליח לקום לתחייה. את האבקנים המשוחזרים יפזרו בחצר הגלריה.

האמן הצרפתי סטפן טיידה התפרסם בזכות המיצבים תלויי החלל שבהם הוא מכניס סביבה טבעית, או כזו המחקה טבע, לתוך מרחב התצוגה. נהרות, שרשראות הרים, כרי דשא ואמות מים זרמו והתנשאו ביצירות שלו בתוך קתדרלות ומוזיאונים. בגלריה המוארת באוניברסיטה הוא בחר להציג את "אבנים בוכות", שבו שורה של סלעי ענק תלויים מהתקרה במעין חיבור בין סטנלי קובריק לרנה מגריט, ומטפטים באטיות רבה על אדמת החימר שמתחתם. חומר הפיסול הקלאסי אמנם מתבקע, נחרץ, ואפשר לומר מתפסל, אבל דבר לא גדל בשממה הזו, שמאיימת יותר מהסלעים. מים ואור, מסתבר, הם אמנם תנאי הכרחי, אך לא מספיקים על מנת לייצר חיים.

קולקטיב אניה, "הסלון", 2020 צילום: אסף ברנר

במרכז החלל הגדול ניצב אלכסונית מתקן מדפים ועליו עשרות צמחים. העיקרון שהנחה את חברי קולקטיב אניה שבנו את "הסלון" היה מחזור של חומרים קיימים מסביבת הגלריה: קרשי בניין, ייחורי צמחים וכלים שמשמשים כאן כאדניות ועציצים. למרות המסר החשוב והמראה המרשים, התוצאה פשטנית ומוכרת עד לזרא. ספריות, ארכיונים, וסידורי מערכים סדרתיים הוצגו שוב ושוב בעשרות השנים האחרונות, ובשלב זה נדרשת פרשנות, אמירה, פעולה, אסתטיקה, או העלאה של שאלה שחורגת ממלאכת האיסוף והתצוגה.

למשל זו שעל הקיר הסמוך, בסדרת ה"מפות" של נועם רבינוביץ' שבה הוא רושם רגעים או מקטעים ממערכת היחסים שלו עם עולם הצומח. בניגוד למסורת הציור הבוטני-מדעי, כחקלאי הוא מפנה מבט, מקוש או צינור לעבר צמחים כחלק מההוויה האישית, האנושית, היומיומית שלו. של טיפוח מול כיסוח, התעקשות מול ויתור, תנועה מול דומם. בשביל מרביתנו צמחים הם

שימושיים לנוי, מאכל, מרפא. בשביל רבינוביץ' הם אינם נפרדים מהאמנות, והאמנות אינה נפרדת מהם.

צמחים חושבים, חושבים צמחים". תערוכה קבוצתית. — Plan[e]t
אוצרים: ספי הנדלר ותמר מאיר. הגלריה האוניברסיטאית, חיים לבנון
64 תל אביב. שעות פתיחה: א'ד' 19:00–11:00, ה' 21:00–11:00, ו' 14:00–11:00 (קבוצות בתיאום מראש 11:00-10:00). עד יוני 2020